

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

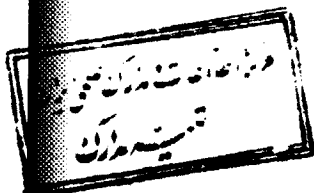
۲۳۹۹۹

بنام خداوند جان و خرد

بررسی عوامل پویایی سازمان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

در دوران دفاع مقدس

۱۶ / ۱ / ۱۳۷۸

رساله پایان نامه کارشناسی ارشد

استاد راهنما

دکتر امیر مانیان

استاد مشاور

دکتر محمد حقیقی

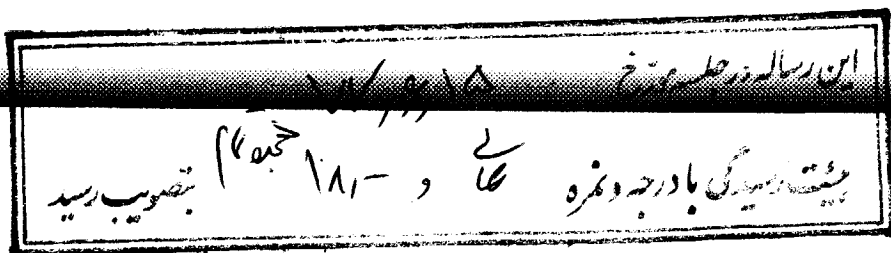
تحقیق و نگارش: سعید نادری

دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت دولتی

1914/2

شهریور ۱۳۷۷

۲۳۶۶۹

این مجموعه تقدیم می‌گردد به:

۱ - روح پرفتوح حضرت امام خمینی (ره)، احیاگر اسلام ناب

محمدی (ص).

۲ - شهدا و ایثارگران پاسدار که با خون خود این شجره طیبه را آبیاری

کردند.

۳ - پدر و مادر مهربانم و همسر صبورم که همیشه در زندگی و مخصوصاً

پاسداری انقلاب همراهم بودند.

پیشگفتار:

انجام تحقیقات و پژوهشهای مختلف در سازمان سپاه از دو جنبه حائز اهمیت است، در جنبه اول به منظور پیدایش عوامل رشد و بالندگی این رکن عمده دفاعی انقلاب اسلامی که بار عظیمی از حفظ دستاوردهای انقلاب را به عهده داشته است و همچنین عوامل کُند کننده رشد، از جنبه دوم از دیدگاه علوم مدیریت به عنوان یک پدیده سازمانی با ویژگیها و مشخصهها و فرهنگ خاص که در محیط فعالیت خود تأثیر گذار بوده است و در مدتی کوتاه به بدرجه‌ای از بزرگی می‌رسد که در مقابل سازمان یافته‌ترین ارتشهای منطقه که از سوی کشورهای قدرتمند جهان پشتیبانی می‌شده پایداری کرده است. تحقیق حاضر گامی کوچک در این راه است. در این مطالعه ویژگیهای سازمان پویا به عنوان مصداقی از سیستمهای پویا مورد بررسی قرار گرفته و استخراج گردیده، سپس ویژگیهای بدست آمده در مورد سازمان سپاه مورد بررسی و کنکاش قرار گرفته و عوامل مؤثر در کسب این ویژگیها معرفی شده است. این مطالعه با نگرش سیستمی و استفاده از نظریه سیستمهای باز صورت گرفته است. در این طرح از حضور استادان، آقای دکتر رضائیان آقای دکتر مانیان و فرماندهان ارشد سپاه در دوران جنگ استفاده شده است. تایپ متن توسط آقای مبارک، آقای حاجعلی زاده و آقای ملکی صورت گرفته است که از زحمات آنان تشکر می‌شود، در پایان از کلیه دوستان و بردارانی که در این راه کمک کرده‌اند تشکر و قدردانی می‌گردد.

والسلام

سعید نادری

بسمه تعالی

فصل اول: کلیات

صفحه	عناوین
۱	۱/۱ - مقدمه
۲	۱/۲ - تشریح و بیان موضوع
۳	۱/۳ - ضرورت انجام تحقیق
۳	۱/۴ - سابقه تحقیق و مطالعات انجام گرفته
۳	۱/۵ - فرضیه‌های تحقیق
۴	۱/۶ - روش تحقیق
۴	۱/۷ - جامعه تحقیق
۵	۱/۸ - محدودیتهای تحقیق
۵	۱/۹ - حدود تحقیق
۵	۱/۱۰ - اصطلاحات مهم

فصل دوم: مبانی نظری

۷	۲/۱ - سازمان
۷	۲/۱/۱ - اجتماعی بودن انسان‌ها
۱۰	۲/۱/۲ - نظم‌پذیری
۱۱	۲/۱/۳ - سازمان

صفحه	عناوین
۱۴	۲/۲ - سازمان بعنوان سیستم
۱۶	۲/۳ - سیستم باز
۱۷	۲/۴ - ویژگی های سیستم باز
۱۷	۲/۴/۱ - تعامل با محیط
۱۸	۲/۴/۲ - تعادل پویا
۱۸	۲/۴/۳ - خاصیت همپایانی
۱۹	۲/۴/۴ - باز خور
۲۰	۲/۵ - محیط
۲۲	۲/۶ - تعامل سازمان با محیط
۲۵	۲/۶/۱ - محیط فراملی
۲۶	۲/۶/۲ - محیط ملی
۲۶	۲/۶/۳ - محیط سازمانی
۲۷	۲/۷ - سازمان پویا
۳۱	۲/۷/۱ - عوامل موثر در پویایی
۳۴	۲/۷/۲ - توان ارتباط با محیط
۳۵	۲/۷/۳ - هدف‌گرایی - هدف‌جویی
۳۸	۲/۷/۴ - خلاقیت و نوآوری

صفحه	عناوین
۴۱	۲/۷/۵ - رشد یابی
۴۳	۲/۷/۶ - انعطاف پذیری
۴۵	۲/۷/۷ - خطر پذیری
۴۶	۲/۷/۸ - تسلط واحدهای صف
۴۶	۲/۷/۹ - مسئولیت پذیری
فصل سوم:	
۴۸	پویایی در سازمان سپاه
۴۸	۳/۱ - تاریخچه تشکیل سپاه
۴۹	۳/۲ - روند تکوین سازمان سپاه
۵۵	۳/۳ - محیط خارجی و تعامل با آن
۵۵	۳/۳/۱ - نیروهای مسلح
۵۶	۳/۳/۲ - محیط سیاسی
۵۹	۳/۳/۳ - محیط فرهنگی
۶۰	۳/۳/۴ - محیط اقتصادی
۶۱	۳/۳/۵ - محیط اجتماعی
۶۳	۳/۳/۶ - محیط علمی و تکنولوژیک
۶۷	۳/۴ - خلاقیت و نوآوری

صفحه	عناوین
۶۸	۳/۴/۱ - خلاقیت در تفکر نظامی
۶۹	۳/۴/۲ - خلاقیت در استراتژی نظامی
۶۹	۳/۴/۳ - خلاقیت در ساختار سازمانی
۷۳	۳/۵ - هدفجویی و هدفگرایی
۷۴	۳/۵/۱ - هدفجویی در افراد
۷۵	۳/۵/۲ - هدفجویی در ساختار
۷۷	۳/۵/۳ - هدفجویی در انجام مأموریتها
۸۱	۳/۵/۴ - همسویی هدفها
۸۵	۳/۶ - رشدیابی
۸۵	۳/۶/۱ - رشد کمی (سازمانی)
۹۲	۳/۶/۲ - رشد کیفی
۹۹	۳/۶/۳ - نگاهی اجمالی به آموزش نظامی در دفاع مقدس
۱۰۴	۳/۷ - انعطاف پذیری
۱۰۶	۳/۸ - عوامل انگیزش
۱۰۸	۳/۹ - نظام بازتصمیم‌گیری
۱۰۸	۳/۹/۱ - فضای اعتماد و اطمینان سازمان
۱۰۹	۳/۹/۲ - واگذاری اختیارات

صفحه	عناوین
۱۱۰	۳/۹/۳ - تصمیم‌گیری مشارکتی
	فصل چهارم
	روش تحقیق و تحلیل یافته‌ها
۱۱۴	۴/۱ - روش تحقیق
۱۱۵	۴/۲ - تحلیل یافته‌های ویژگی‌های پویایی
۱۱۶	۴/۲/۱ - ارتباط با محیط
۱۱۷	۴/۲/۲ - هدفجویی
۱۱۸	۴/۲/۳ - خلاقیت و نوآوری
۱۱۸	۴/۲/۴ - رشدیابی
۱۱۹	۴/۲/۵ - انعطاف‌پذیری
۱۱۹	۴/۲/۶ - نتیجه‌گیری
۱۲۰	۴/۳ - نتایج آزمون فرضیه‌ها
۱۲۱	۴/۳/۱ - فرضیه اول قدرت ارتباط با محیط
۱۲۳	۴/۳/۲ - فرضیه دوم انعطاف‌پذیری
۱۲۵	۴/۳/۳ - فرضیه سوم نظام تصمیم‌گیری
۱۲۷	۴/۳/۴ - فرضیه چهارم ارتباط با محیط علمی و تکنولوژیک
۱۲۹	۴/۳/۵ - نتیجه‌گیری

صفحه	عناوین
	فصل پنجم
۱۳۰	نتایج و پیشنهادات
۱۳۰	۵/۱ - نتایج
۱۳۱	۵/۲ - پیشنهادات
۱۳۱	۵/۲/۱ - پیشنهادات کاربردی
۱۳۳	۵/۲/۲ - پیشنهادات مطالعاتی و تحقیقاتی
.....	ضمائم
.....	منابع و مأخذ

فصل اول :

کلیات :

۱/۱ - مقدمه :

با سرعت گرفتن رشد و پیشرفت جوامع بشری در زمینه‌های مختلف علوم انسانی و افزایش و پیچیدگی روزافزون عوامل محیطی و همچنین گسترش و توسعه سازمانها توجه به نحوه فعالیت و حرکت آنها در چنین محیطهایی مورد توجه اندیشمندان علوم مدیریت قرار گرفته است. در نظریه‌های اولیه مدیریت توجه به محیط از اهمیت خاصی برخوردار نبود و نظریه پردازان بیشتر متوجه درون سازمانها بودند، با پیشرفت علوم مدیریت و کشف بعضی علل ناکامی‌ها نقش عوامل محیطی و تأثیر گذاری آنها در موفقیت سازمانها هویدا گردید و چگونگی ارتباط با محیط مورد توجه قرار گرفت، نظریه سیستمهای باز و مدیریت اقتصادی از محصولات این دوران هستند و شناخت و معرفت نسبت به محیط و درک صحیح از نیازهای آن و شناخت فرصتها و تهدیدات از عوامل اصلی موفقیت اعلام شد. در چنین محیطهای پرفراز و نشینی سازمانها باید بتوانند در شرایط مختلف مأموریت و وظایف خود را انجام دهند، سازمانها باید دارای قدرت برقراری ارتباط فعال با محیط پیرامون خود بوده و با درک و شناخت از عوامل و ویژگیها، سعی در ایجاد و یا جذب عوامل مثبت و پیشگیری، رفع یا انعطاف در مقابل عوامل منفی را داشته باشند. در مجموع این سازمانها در مقابل جریانات محیطی نه تنها عقب‌نشینی نکرده بلکه بر آنها تأثیرگذار بوده و بعضاً سازنده محیطهای جدید نیز هستند و به عبارت دیگر به تعادل پویا با محیط پیرامون خود می‌رسند.

در این رساله قصد این است که با شناخت ویژگیها و مشخصه‌های سازمانهای پویا که بصورت

نظری صورت می‌گیرد، موضوع پویایی در سازمان سپاه پاسداران مورد کنکاش قرار گیرد.

۱/۲ - تشریح و بیان موضوع:

سپاه پاسداران بعنوان یکی از ارکان عمده دفاعی انقلاب و کشور در طول حیات کوتاه مدت خود مواجه با سنگین‌ترین، مأموریتها بوده است و از سوی دیگر فرصت طراحی‌ها و برنامه‌ریزی‌های اولیه را نداشته است. بررسی عملکرد این سازمان از دو دیدگاه قابل توجه و یا بهتر گفته شود وظیفه است، در دیدگاه اول بعنوان یک پدیده سازمانی جدید در نظام اداری و دفاعی کشور که دارای ویژگیها و فرهنگ مخصوص است و در دیدگاه دیگر بمنظور پیدایش عوامل رشد و بالندگی و شناسایی و معرفی آنان به مسئولین. از سوی دیگر به لحاظ نظری پویایی سازمان از مباحثی است که در چند دهه اخیر نظرات صاحب‌نظران مدیریت را بسوی خود جلب کرده است، توسعه نظریه سیستمها در مدیریت و مبحث سیستمهای باز، لزوم حفظ سازمانها و ادامه حیات آنها در محیطهای بشدت متغیر امروزی، رشد سریع فن‌آوریها و عوامل مختلف دیگر همگی شناخت محیط و برقراری ارتباط فعال با آنها توصیه می‌کند. با توجه به موارد فوق بنظر می‌آید با توجه به محیط متغیر دوران دفاع مقدس، سپاه پاسداران یکی از مصادیق مناسب حرکت و فعالیت در چنین محیط‌هایی است که در چنین محیط بشدت متغیر به انجام وظیفه پرداخت و رشد و نمو متناسب نیازهای محیط را بدست آورد و توانست با دفع متجاوز به اهداف خود دست یابد لذا بررسی علل پویایی سازمان سپاه در زمان جنگ انتخاب گردید. در این مطالعه و تحقیق در ابتدا نگاهی به علت وجودی سازمانها شده است و در ادامه سازمانها از دیدگاه سیستمی مورد بررسی قرار گرفته و بعنوان مصداقی از سیستمهای اجتماعی مورد بحث قرار گرفته‌اند و در نهایت سازمانهای پویا بعنوان مصداقی از سیستمهای اجتماعی تشریح گردیده‌اند و ویژگیها و مشخصه‌های آنها استخراج و مورد بحث قرار گرفته است.

در بخش تحقیقات کاربردی تعدادی از ویژگیها و مشخصه‌های پویایی سازمانها در مورد سازمان سپاه در دوران جنگ و همچنین عوامل آن با استفاده از روشهای تحقیق میدانی مورد پژوهش قرار گرفته است.

۱/۳ - ضرورت انجام تحقیق:

سازمان سپاه پاسداران سازمانی است که در طول سالهای بعد از انقلاب شکل گرفت و رشد و نمو نمود. مطالعه روی این سازمان و شناخت عوامل موفقیت و عدم موفقیت آن یک ضرورت انقلابی، ملی و از دیدگاه علم مدیریت، علمی است. اهمیت و ضرورت این موضوع به دلیل دیگری نیز مشخص تر می شود و آن اینکه به دلیل جوانی سازمان، و تغییر فضا و جو و شرایط محیطی ممکن است سازمان با استفاده از سیستمها و روشهایی که در دیگر سازمانهای مشابه وجود دارد رو به ایستایی برود. لذا شناخت عوامل رشد و پویایی از درجه اهمیت بالایی برخوردار می شود.

۱/۴ - سابقه تحقیق و مطالعات انجام گرفته:

با توجه به تازگی مباحث پویایی در کشور و همچنین جوان بودن عمر سازمانی سپاه، مطالعه مستقیمی در این موضوع مشاهده نگردیده است، البته از زاویه‌های دیگری نیز به پویایی نگریسته شده است، مثل برنامه‌ریزی در سازمانهای پویا که موضوع مورد مطالعه دانشجویان دوره دکتری است ولی نتایج آن تاکنون ارائه نشده است.

۱/۵ - فرضیه‌های تحقیق:

در این بررسی قصد شناسایی و پیدایش عوامل مؤثر در پویایی سازمان سپاه می باشد، بدین منظور فرضیه‌های ذیل در نظر گرفته شده است.

۱ - قدرت ارتباط با محیط در پویایی سازمانی سپاه مؤثر بوده است.

۲ - انعطاف پذیری ساختار سازمانی سپاه در پویایی سازمانی سپاه مؤثر بوده است.

۳ - فرآیند تصمیم‌گیری غیرمتمرکز در پویایی سازمانی سپاه مؤثر بوده است.

۴ - ارتباط با محیط علمی و تکنولوژیک در پویایی سازمان سپاه مؤثر بوده است.

۱/۶ - روش تحقیق:

پس از انجام مطالعه و بررسی در مورد سازمان بانگرس سیستمی و بحث و بررسی سیستم‌های باز و ارتباط و تعامل با محیط در سازمانها به مقوله سازمانهای پویا پرداخته شده است. سپس با مطالعات و تحقیقات کتابخانه‌ای سازمانهای پویا بعنوان مصداقی از سیستم‌های پویا مورد بحث و بررسی قرار گرفته و ویژگیها و مشخصه‌های آن استخراج و مطرح شده است. در گام بعدی تعدادی از ویژگیهای مزبور در مورد سازمان سپاه در دوران جنگ مورد تحقیق قرار گرفته است، در این قسمت ابتدائاً از طریق مراجعه به اسناد و مدارک موجود در سازمان و کتب و نشریات تاریخ جنگ موضوع مورد بررسی علت و معلولی قرار گرفته و سپس با استفاده از روش مصاحبه با مسئولین و فرماندهان سپاه در زمان جنگ و همچنین توزیع پرسشنامه مورد پژوهش میدانی قرار گرفته است در گام سوم تعدادی از عوامل مؤثر در پویایی سازمان سپاه مورد تحقیق واقع شده در این مورد نیز مشابه به روش قبل از اسناد و مدارک دوران دفاع مقدس، مصاحبه با فرماندهان و مدیران ارشد سپاه و توزیع پرسشنامه استفاده شده است.

۱/۷ - جامعه تحقیق:

جامعه مورد تحقیق مجموعه فرماندهان و مدیران ارشد سپاه در زمان جنگ می‌باشند که بدلیل مسئولیت‌های مختلف به شناخت عمومی از سازمان دست یافته‌اند از میان جامعه فوق بصورت تصادفی نمونه‌ای انتخاب و پرسشنامه تحقیق میان آنان توزیع گردید، ضمناً تعدادی از این جامعه که

فرماندهی و مدیریت بالاتری داشتند برای مصاحبه انتخاب گردیدند.

۱/۸ - محدودیت‌های تحقیق:

سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، از ابتدای تأسیس، سخت‌ترین مأموریت‌های نظامی انقلاب را بر عهده داشته است و بهمین دلیل فرصت پرداختن به روش و رویه‌های اداری و ایجاد نظام‌های سازمانی بصورت کامل نداشته است این ویژگی اگر چه در پویایی آن مؤثر بوده است اما برای تحقیقات سازمانی مشکلاتی را ایجاد می‌کند که از آن جمله عدم دسترسی به برخی اطلاعات مورد نیاز است.

۱/۹ - قلمرو تحقیق:

به لحاظ سازمانی حدود این تحقیق دربرگیرنده سازمان رزمی سپاه شامل یگانها و واحدهای مربوطه است و سازمانهای کشوری سپاه را در بر نمی‌گیرد و به لحاظ زمانی دوره تحقیق به دوران دفاع مقدس محدود می‌شود.

۱/۱۰ - اصطلاحات مهم:

انعطاف‌پذیری^(۱)

- قابلیت پذیرش شرایط محیطی و حفظ و تداوم حیات سازمان در آن.

- شایستگی هماهنگی با هر وضع و هر محیط (فرهنگ معین).

محیط:

مجموعه پدیده‌هایی که بر سیستم و سازمان اثر دارند ولی در کنترل آن نیستند.

کشورهای هدف:

کشورهایی که احتمال درگیری نظامی با آنان وجود دارد.